

BİLİM KURGU KLASİKLERİ

ARKADİ ve BORİS STRUGATSKİ
TANRI OLMAK ZOR İŞ

İSTİKBAL

GÖKLERDEDİR!

i t h a k i

Arkadi ve Boris Strugatski

Sovyet bilimkurgu edebiyatının en büyük yazarları olarak kabul edilen Arkadi (1925-1991) ve Boris (1933-2012) Strugatski, Tarkovski'nin kült filmi Stalker'a ilham veren *Uzayda Piknik*'in yanı sıra, *Yokuştaki Salyangoz*, *Pazartesi Cumartesi-den Başlar*, *Kıyamete Bir Milyar Yıl* gibi önde gelen pek çok romanın yazarıdır.

1977 yılında keşfedilen 3054 Strugatskia asteroidi, adını yazarlardan almıştır.

Tanrı Olmak Zor İş

Arkadi ve Boris Sfrugatski

Özgün Adı

Трудно быть богом (Hard to Be a God)

İthaki Yayınları - 1233

Bilimkurgu Klasikleri - 23

Yayın Koordinatörü: Tuğçe Nida Sevin

Dizi Editörü: Alican Saygı Ortanca

Yayına Hazırlayan: Emre Aygün

Düzeltili: Ömer Ezer

Kapak Tasarımı: Şükrü Karakoç

Kapak İllüstrasyonu ve Uygulama: Hamdi Akçay

Grafik Uygulama: Aslıhan Kopuz

2. Baskı, Ağustos 2017, İstanbul

ISBN: 978-605-375-687-3

Sertifika No: 11407

Türkçe Çeviri © Hazal Yalın, 2017

Arkadi ve Boris Sfrugatski © 1964

Sunuş © Hari Kunzru, 2014

Türkçe Telif Hakkı © İthaki, 2017

Bu eserin tüm hakları Kalem Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.

Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy - İstanbul

Tel: (0216) 348 36 97 - Faks: (0216) 449 98 34

editor@ithaki.com.tr - www.ithaki.com.tr - www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık

Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul

Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97

Sertifika No: 29652

B İ L İ M K U R G U K L A S İ K L E R İ

ARKADİ ve BORİS STRUGATSKİ
TANRI OLMAK ZOR İŞ

Çeviren

Hazal Yalın

i t h a k i

Sunuş

Hari Kunzru

i t h a k i

i t h a k i

Sunuş*

Hari Kunzru

Ortaçağ fantazisinde bile ayrışmalar vardır. Tuhaf hikâyeler birden fazla yönden tuhaftır. Bir yanda duygusal, muhafazakâr ve iyi ile kötünün kesin bir şekilde ayrıldığı taşra geleneği bulunur. Bu, Mesih-aslanların ve okul çağındaki çocukların, insanı sorgulamaya itecek derecede yabancı isimlere sahip kozmopolit cadı ve büyücülerle savaştığı Tolkien ve Lewis'in İngiliz ekolüdür. Endüstriyel Mordor'un na-hoş işçi sınıfı, Shire'in şehirden uzak sükûnetini bozmakla tehdit eder. Shire'da yaşayan ahlaki bütün zanaatkârlar ve küçük esnaf, cüceler demiryollarını döşediklerinde ve elfler nihayet kaynarcalarından çıkıp interneti icat ettiklerinde, büyük şehirdeki işlerine trenle giden işçilere dönüşmeye mahkûmdurlar. Öte tarafta, hobbitlerin kuzenleri Anglo-Sakson Potterlar ve Weasleyler, kaypak Norman Malfoylar ve Voldemortlar'la kapışmaktadır. Bu tarz fantaziler rahatlatma ve teselli etme amaçlı yazıldıklarından dolayı çoğunlukla çocuklar için yazılır ve onlara pazarlanır. İnsan, gerçek hayatın anlamsızlığından kurtulmak için doğru ile yanlış arasındaki çizginin besbelli olduğu büyülü ormana kaçabilir. Son sayfalara geldiğinizde, Kral John'un iktidarı sona erecek ve iyi yürekli Kral Richard beraberinde mutlu günleri ve ziyafetleri de getirerek taç giyecektir.

İngiliz geleneğinde şehrin eksikliği dikkat çekicidir.

* Çeviren: Emre Aygün.

Lakin seksi ve alaycı, şehir hayatının romantikliğine düşkün, baş döndürücü bir karmaşıklığa, hanlara ve kulelere, pazar alanlarına, kilitli kapılara ve ara sokaklara sahip karşı bir gelenek daha bulunmaktadır. Viriconium'da, Lankhmar'da ya da Kral Toprakları'nda hırsızlar, düzenbazlar, büyücüler ve yüksek pencerelerdeki güzel kadınlar vardır. Böyle fantastik şehirlerde gölgeler koyudur ve iyiler her zaman kazanmazlar. Bu tür romanslar, ortaçağ şovalyeliği ya da İskandinav efsanelerinden ziyade (Dumas'ın silahşorlarının ve Baudelairevari flanörlerin şehri olan) Paris'e daha çok çekmektedir. O yüzden *Tanrı Olmak Zor İş'te* Arkanar'a adım attığımızda, nerede olduğumuzu bildiğimizi sanabiliriz. Ünlü bir kılıç ustası, baloların vazgeçilmez adamı, keskin zekâlı Don Rumata, bir hanımla konuşması gerektiğinde kızarıp bozaran Bilbo Baggins'ten çok uzaktır. Ve Arkanar'ın da Camelot ya da Gondor'la alakası olduğu söylenemez. Arkanar sakinleri "şüpheli kitap kurtlarını" asmaktan büyük keyif alırlar ve asil lordumuz da şüphesiz kaba köylülere, haydutlara ve aşağı sınıftan saygısız kişilere karşı kılıcını kullanmaktan çekinmez.

Fakat bu, aristokratik aşırılığın gerici bir kutlaması değildir. Rumata aslında, komünizmin başarılı olup mantıkla düşünen, bu gezegenin pisliği ve acımasızlığına iğrenerek bakan iyiliksever bir toplum oluşturduğu geleceğin Dünya'sından gelen bir elçidir. Rumata/Anton, bu gezegenin tarihin düz ve dar patikasında "ilerlemesini" istemekle birlikte, Dünya tarihçileri adına feodal gelenekleri kayıt altına almakla yükümlüdür. Amerikalı çağdaşlarının aksine (onlar habire ay üsleri inşa edip yabancı gezegenlere yerleşiyorlardı) Noon Evreni'nin aydınlanmış insanları emperyalistçe müdahale etmiyorlar. Anton, gelecekte gerçekleştirilmesi planlanan bir istilanın ya da kolonizasyonun öncüsü falan değil. Bundan ziyade, Anton Arkanar'ın acımasız saray entrikalarına dizine kadar batmış olsa da gezegenine video kayıtları gönderen bir tür insan kamerası. Diğer casuslar gibi,

o da gezegenin işlerine karışmama politikasına karşı gelmek istiyor. Beş para etmez, yozlaşmış aristokrasinin zulmü ve aşırılığı karşısında, haksızlıkları gidermek ve bunun uğrunda biraz da kemik kırmak için can atıyor. Anton, kutsallığını saklaması gereken bir tanrı.

Saha kuralları tarafından eli kolu bağlanan Anton, kimi zaman bir tanrıdan ziyade bir üçkağıtçıya daha yakın görülebilir; olayları uzaktan kayıtsızca izlemek yerine, doğrudan olaylara müdahil olan yarıtanrısıl bir Kuzgun, Anansi veya Çakal. Gizli görevinde çok uzun süre geçirmiş her casusun yaşadığı psikolojik eziyetleri Anton da sürekli çekiyor. Uzaktaki yurdu onun için gerçekten ne ifade etmektedir? Aristokratik gösterişin maskesi gerçekten kafatasına kadar batmış mıdır?

Bilimkurgu romanlarının gelecek hakkında olduğu kadar yazıldıkları dönem hakkında da söyleyecek şeyleri olduğu herkesin kabul ettiği bir gözlemdir. *Tanrı Olmak Zor İş'i* yazarlarken, Strugatski Kardeşler hatırı sayılır bir politik baskı altında çalışıyorlardı. Kruşçev'in 1962'de soyut sanatın sergilendiği bir galeriye yaptığı ziyaretin ardından, ("köpek bokuna benzemiş", gazetelere çıkan tepkilerinden biriydi) Sovyetler Birliği'nin sanat kurumu panik dolu bir ideolojik temizlikten geçirildi. Boris Strugatski'nin de sonradan yazdığı gibi, bilimkurgu yazarları için kabul edilebilir tek konunun "iki dünyanın çarpışması" olduğunun hatırlatması demektir bu. Bu dönemde, kardeşler hâlâ komünizmin Noon kitaplarında yazdıkları gibi aydın bir topluma ulaşabileceğini umut ediyorlardı. Fakat belki de kaçınılmaz bir şekilde, ilk baştaki Dumas'dan esinlenme, bir Dünyalı'nın feodal bir toplumdaki maceralarını yazma planı, totaliter bir rejimin altındaki aydınların kaderini anlattıkları çok daha karanlık bir hikâyeye dönüştü. Kötü adam rolündeki istihbarat başı Don Reba'nın ismi başlarda Rebiya idi; Stalin'in gizli polis teşkilatı NKVD'nin başı Beriyanın pek de gizli olmayan bir

anagramı. Reba'nın bilimin ilkelerini ve entelektüel düşünceyi sistematik parçalayışı da hem 1930'ların entelektüel temizliklerinin bir hatırlatması hem de Kruşçev'e, seleflerinin girdiği yola girmemesi için yapılan üzeri kapalı bir yakarıştır. Ortaya çıkan eser Dumas'nın ya da Tolkien'in geleneğini takip etmeyen bir metafantazi, janrın ortaçağcılığına yapılan buruk bir yorum olmuştur. *Tanrı Olmak Zor İş*, Rusya'da neredeyse yarım asırdır popülerliğini yitirmedi. Çevrildiği dillerde de yeni hayranlar kazanması kaçınılmaz.

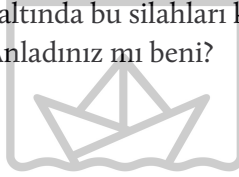

Acı çekmenin, utanmanın, umutsuzluğa kapılmanın ne demek olduğunu anladığım günler oldu.

Petrus Abélardus

Dikkatinizi çekmek istediğim bir şey var. Misyonunuzu yerine getirirken, otoriteyi kuvvetlendirmek için silahlarınız olacak. Ama hiçbir şart altında bu silahları kullanmayacaksınız. Hiçbir şart altında. Anladınız mı beni?

Ernest Hemingway

i t h a k i

Giriş

Anka'nın arbaletinin kundağı siyah plastikten yapılmıştı, yayı paslanmaz çeliktendi, ses çıkarmadan kayan kirişi tek bir hareketle gerilirdi. Anton'un yeniliklerle arası yoktu: Mareşal Tots'unki (Kral I. Pits gibi) gibi eski tarzdaki arbaleti siyah bakırla kaplanmıştı, öküz sinirinden sicimi küçük bir zembereğin üzerine sarılıydı. Pavel'e gelince, onun bir havalı tüfeği vardı. Arbaletlerin, insanlığın çocukluk devirlerinde kaldığını düşünüyordu çünkü tembelin biriydi ve el işlerinde de beceriksizdi.

12

Ulu çam ağaçlarının boğumlu köklerinin sarı, kumlu yamaçlardan fırladığı kuzey kıyısına yanaşıp kayığı bağladılar. Anka dümeni bırakmış, çevresine bakıyordu. Güneş çoktan ormanın üzerinde yükselmişti, her şey mavi, yeşil ve sarıydı: gölün üzerindeki mavi sis, koyu yeşil çamlar ve öte tarafta uzanan sarı sahil. Ve bütün bunların üzerindeki gökyüzü berrak, soluk bir maviydi.

“Orada bir şey yok,” dedi Pavel.

Çocuklar eğilmiş, teknenin kenarından suya bakıyorlardı.

“Amma büyük bir turnabalığı,” dedi Anton, kendinden emin bir ses tonuyla.

“Yüzgeçlerine *baksana*, nesi turnabalığı bunun?” diye sordu Pavel.

Anton ses vermedi. Anka da suya bakmış ama kendi yansımından başka bir şey görmemişti.

“Yüzse miydik?” dedi Pavel, sonra kolunu dirseğine kadar suya daldırdı. “Soğukmuş,” diye duyurdu.

Anton kayığın burnuna çıktı ve kıyıya atladı. Tekne sallandı. Küpeşteden tuttu, soran gözlerle Pavel'e baktı. O zaman Pavel de kalktı, küreği bir mızrak gibi omzuna attı, dizlerini hafifçe kırdı ve şarkı söylemeye koyuldu:

*Hey gidi ihtiyar Vitsliputslı!
Uyuya mı kaldın, efendi?
Baksana, üzerine geliyor
Kızarmış köpekbalığı sürüsü!*

Anton sessizce kayığı sallıyordu.

"Hey, hey!" diye bağırdı Pavel, dengesini sağlamaya çalışarak.

"Niye kızarmış köpekbalığı?" diye sordu Anka.

"Bilmiyorum," diye cevap verdi Pavel. Kayıktan atladılar. "Ama güzel şarkı, değil mi? Kızarmış köpekbalığı sürüsü!"

Kayığı kıyıya çektiler. Ayakları, her yanına kuru çam iğneleri ve kozalakları serpili ıslak kuma batıyordu. Kayık ağırdı, o da kayıyordu ama sonunda kayalara kadar çektiler ve derin derin soluyarak durdular.

"Neredeyse ayağımı eziyordu," dedi Pavel ve başındaki kırmızı bandanasını düzeltmeye koyuldu. Dikkatle ayarlayarak, bandananın püskülünü tıpkı kanca burunlu İrukan korsanlarının yaptığı gibi tam sağ kulağının üzerine düşürdü. "Hayat dediğin metelik etmez, o-hey!" dedi.

Anka parmağını emmekle meşguldü.

"Kıymık mı battı?" diye sordu Anton.

"Hayır. Sıyrık. İkinizden birinin tırnakları çok uzun..."

"Bir bakayım..."

Anka parmağını gösterdi.

"Evet," dedi Anton. "Çizilmiş. Ne yapalım şimdi?"

"Kayığı sırtlayalım ve kıyı boyunca yürüyelim," diye önerdi Paşka.

"Öyle yapacak idiysek kayıktan niye indik?" dedi Anton.

“Kayıkta tavuklar kalsın,” diye açıkladı Pavel. “Ama şu sahile baksana: bir kamışlar, iki engebeler, üç girdaplar. Böyle yerde yılanbalıklarının haddi hesabı olmaz. Yayınbalıklarının da.”

“Kızarmış yayınbalığı sürüsü,” dedi Anton.

“Sen hiç gölete daldın mı?”

“Tabii ki daldım.”

“Ben hiç görmedim. Demek denk gelmemişim.”

“Görmediğin bir dolu şey var.”

Anka onlara arkasını döndü, arbaletini kaldırdı ve yirmi adım ötesindeki bir çama ok attı. Ağacın kabuğu parçalandı, kıymıkları uçtu.

“İyi atış,” dedi Pavel ve o da karabinasını ateşledi. Anka'nın okunun üzerine nişan almıştı ama ıskaladı. “Nefesimi tutmadım ya, ondan,” diye açıkladı.

“Tutmuş olsaydın ne fark edecekti ki?” diye sordu Anton. Anka'ya bakıyordu.

Anka sert bir hareketle yayı tekrar gerdi. Harika kasları vardı; Anton, esmer teninin altındaki iri pazılarının nasıl kıpırdadığını hoşnutlukla izliyordu.

Anka büyük bir dikkatle tekrar nişan aldı ve tekrar ok attı. İkinci ok da birincisinin biraz üzerinden ağacın gövdesine saplanıverdi.

“Aslında bunu yapmamalıyız,” dedi Anka, arbaletini bırakırken.

“Neyi?” diye sordu Anton.

“Ağaca zarar vermeyi. Dün bir oğlan yayıyla ağaca ok attı diye çocuğa oku dişleriyle geri çıkarttırdım.”

“Pavel,” dedi Anton. “Hadi. Senin dişler kuvvetli.”

“Yok canım, benim dişler çürük,” diye cevap verdi Pavel.

“Peki,” dedi Anka. “Yapacak bir şeyler bulalım.”

“Yamaç inip çıkmayı hiç canım istemiyor,” dedi Anton.

“Benim de canım istemiyor. İyisi mi, dosdoğru gidelim.”

“Nereye?” diye sordu Pavel.

“Neresi olursa.”

“Yani?” dedi Anton.

“Yanisi, ormana doğru,” dedi Pavel. “Anton, hadi Unutulmuş Yol’a ilerleyelim. Hatırladın mı?”

“Nasıl hatırlamam!” dedi Anton.

“Biliyor musun, Aneçka...” diye başladı Pavel.

“Aneçka deme bana,” diye sertçe onun sözünü kesti Anka. Ona Anka dışında başka bir isimle seslendiklerinde dayanamıyordu.

Anton da bunu gayet iyi hatırladı. Çabucak, “Unutulmuş Yol,” dedi. “Ama gideni geleni yok. Haritada bile görünmüyor. Hem nereye gittiğini de kimse bilmiyor.”

“Siz hiç oradan geçtiniz mi?”

“Geçtik. Ama incelemeye fırsatımız olmadı.”

“Hiçbir yerden hiçbir yere giden bir yol,” dedi kendine gelen Pavel.

“Vay arkadaş!” dedi Anka. Gözleri iki kara kuyuya benziyordu. “Gidelim. Akşama varır mıyız?”

“Hadi o zaman! Öğlene kadar varırız.”

Yamaçtan yukarı tırmandılar. Tepeye ulaştıklarında Pavel dönüp arkasına baktı. Aşağıda sarıya çalan aralıklı kumsallarla çevrili göl daha da mavi görünüyordu, kayak kumun üzerindeydi, kıyıya yakın, suyun çarşaf gibi olduğu bir yerde yüzeyde iri, tek merkezli halkalar belirmişti, herhalde bir yayınbalığı olacaktı. Ve Pavel, tıpkı Anton’la birlikte yatılı okuldan kaçıp önlerindeki bütün günü keyiflerince doldurabilecekleri zamanlarda olduğu gibi belirsiz ama tanıdık bir haz hissetti. O zamanlar günleri görülmedik yerlerle, yabancıleriyle, güneşin yaktığı ıssız çayırlarla, kül rengi kertenkelelerle, buz gibi beklenmedik kaynak sularıyla dolardı. Ve gene, her zaman olduğu gibi, avazı çıktığınca haykırmak ve hoplayıp zıplamak için de bir arzu hissetti. Arzusunu hemencecik hayata geçirdi, Anton ise gülerek ona baktı. Pavel, Anton’un gözlerinde samimi bir dost gördü. Anka ise iki parmağını ağzına soktu, keskin bir ıslık çaldı; sonra da ormana daldılar.

Bu bir çam ormanıydı ama sık değildi. Ayakları çamların iğneleri üzerinde kayıyordu. Güneş ışınları ağaçların dümdüz gövdeleri arasına düşüyordu, toprak dersin altınısı be-neklerle bezeliydi. Reçine, göl ve yabancıleşmiş kokuyordu; gökyüzünde belirsiz bir yerde, bir tarlakuşu şakıyordu.

Anka önden yürüyordu, arbaleti kolunun altına sıkıştır-mıştı ve arada sırada durup kan rengi, cilalanmış gibi gö-rünen yabancıleşmelerini eğilip koparıyordu. Anton, Mareşal Tots tarzı savaş koşulları sırtında, onu izliyordu. Oklarla dolu sadağı yürürken kalçalarına çarpıyordu. Anka'nın boy-nuna baktı: Güneş yanıyordu, neredeyse kapkaraydı, omur-ları da belli oluyordu. Arada sırada durup arkasına bakıyor, gözleri Pavel'i arıyordu ama Pavel görünürlerde yoktu; sade-ce kırmızı bandanası güneş altında arada sırada bir o tarafta, bir bu tarafta göze çarpıyordu. Anton, Pavel'in gaga burun-lu, yırtıcı bir hayvana benzer zayıf yüzünü öne doğru eğmiş, çamlar arasında, karabinası ateşlenmeye hazır sessizce iler-lediğini hayal etti. Ormanda dikkat çekmeden ilerliyordu. Ama ormanın şakası yoktu. Orman bir şey mi soruyor, der-hal cevabını vermelisin, diye düşündü Anton ve ürktü. Ne-redeyse sinip eğilecekti ama Anka önündeydi ve dönüp geri bakabilirdi. Aptal gibi görünürdü.

Anka geriye bakıp sordu: "Ses çıkararak tüymediniz ya?"

Anton omzunu silkti. "Kim gürültüyle tüyer ki?"

"Sanırım ben. Epey bir patırtı kopardım," dedi Anka dü-şünceli bir tavırla. "Bir tası düşürdüm, ansızın koridorda ayak sesleri işittim. Herhalde bizim hizmetçi Katya olacak; bugün o nöbetçi. Pencereden tarha atlamam gerekti. Ne der-sin, Anton, hangi çiçekler var orada?"

Anton kaşlarını çatı.

"Senin pencerenin önünde mi? Bilmiyorum. Niye ki?"

"Epey kuvvetli çiçekler. 'Ne rüzgâr eğer ne boran yıkar.' Yıllardır üzerlerinde hoplayıp zıplarlar ama çiçekler bana mısın demez."